

DEMOKRASİ ÜZERİNDE TARTIŞMALARIN ORTAYA
ÇIKARDIĞI MESELELER

Prof. Bahri SAVCI

1958 yaz ayları, geniş ölçüde, Meclis dışı siyasî tartışmalara yol açtı. İktidar ve ana Muhalefet Partileri Liderleri, Meclisin açıldığı zamana kadar süren bir süre içinde, kesif bir sözlü polemige giriştiler.

Bu polemigin, bütün ciddi memleket meselelerini kucaklayıp onlara çözüm yolları açtığını ileri sürmek mümkün değildir. Çünkü, bu bir polemikten, seçmenleri kendi yanına çekme amacına yönelmiş bir polemikten ibarettir. Memleket meselelerini tesbit ve onlara çözüm yolları arama maksadı güden bir inceleme teması değildir. Olsa, olsa, buna bir davettir.

Bununla beraber; Türk demokrasisinin bu yıllardaki seyrini; bu seyir içinde yer alan konuları öğrenmek isteyenler, 1958 yaz ayları içinde yapılan tartışmalarda, meselelerimizin bir çoğunu olsun bulabileceklerdir.

Biz böyle bir araştırmanın kadrolarını teşkil etmek üzere bu yaz ayları tartışmalarına baktığımız zaman şunu görüyoruz :

I — Huzurun, Demokratik Düzenim, Millî Tesanüdün Şartları :

C. H. P. Liderleri ile D. P. Lideri arasındaki sözlü polemikte, konunun sık sık düğümlendiği noktaların başında iç huzuru, demokratik nizami, millî tesanüdü, bunların şartlarını telâkki tarzı gelir.

D. P. Lideri, 6 Eylül Balıkesir nutkunda, Muhalefetin seçimlerden beri gösterdiği davranışı bir huzursuzluk âmili saydığını ve kendisi de konuşarak, bunu dağıtmağa çalışacağını ileri sürdü. Bu ve bundan sonra ki, nutuklarında (21 Eylül İzmir nutku) ifade ettiklerine göre : halk ile iktidar arasında bir birlik vardır. Milletın sevgisi D. P. tarafındadır. Bu bir millî tesanüt alametidir ve bu suretle D. P. milletın partisi haline gelmiştir. Esasen içinde bulunduğumuz dış siyaset şartları da bunu gerektirir. Oysa ki, Muhalefet, T. B. M. M. denen millî kaleyi bile itibardan düşürerek, ve «Meclis kalmamıştır» diyerek, seçimlerin bile semtine uğramadan iktidarı şiddet yolu ile devirerek iktidara ulaşmak ister. Bu en

ileri demokrasinin bile cesaret edemeyeceği bir mesuliyetsizlik, bir hürriyetlerin suiistimalidir. Halk Partisinin hürriyetleri suiistimal eden davranışlarına karşı, millî tesanüdün gerektirdiği tedbirler alınmalıdır.

İşte bu biçim görüşe C. H. P. Lideri ile, gene önde gelen erkânından biri — İ. R. Aksal — türlü vesilelerle karşılık verdiler. Onların görüşleri de şudur: (7 Eylül Heybeli Ada Basın toplantısından Meclisin açılmasına kadar söyledikleri türlü nutuklara göre):

İç politikada huzur meselesi gerçekten önemli ve acele mahiyettedir. Dış tehlikeye karşı büyük kuvvet, büyük savunma gücü de, içerde huzurun ve millî tesanüdün kurulmasıdır. Buna rağmen, bizde bir iç huzursuzluk vardır. Ama bunun başlıca sebebi; iktidar ricalinin anlayışıdır. Muhalefette bulunan insanlara reva görülen hücumlar, iç huzursuzluğun temel sebebini teşkil eder.

İç politikada huzur kurucu, millî tesanüdü pekiştirici bir demokratik nizam getirmek için şu şartlara uymak gerekir.

A — *PARTİZAN OLMAYAN İDARE*: Başbakan, partizan memurları istemediğini idarede partizanlığı kaldıracağını söylese, o anda sınırlar gevşemeğe, huzur belmeğe başlar. Bütün vatandaşlara karşı vazifelerinde partizan olmayan bir idare gerek. Hangi parti iktidara gelirse gelsin, bir zümrenin hükümeti değil, milletin hükümeti sayılmak için, vatandaş haklarında da partizan olmamak şarttır. Vatandaşa eşit muamele etmeyen idare, vatandaşın savunma gücünü sarsar. Oysa ki, iktidar, nüfuzunun yetiştirdiği her alana yayılmıştır ve vatandaşa, kanun önünde eşit hak tanımamakta; eşit muamele düsturüne uymamaktadır. Muhalefet, yurttaşların çoğunluğunu teşkil etmektedir. onun, idareden eşit muamele görmemesi ağır bir haksızlıktır. D. P. Genel Başkanı, bazı vatandaşları sehpa ile tehdit ediyor, onları meşum zihniyet sahipleri olarak teşhir ediyor. Kendilerinin, bu gibi vatandaşlara tesir ve nüfuzunun eriştiği âmme vazifelerinde eşit hak ve muameleyi, tanımamış olmasına ihtimal yoktur. Partizan zihniyeti çok ileri görmüş olanlar, vatandaş bir kitle olarak toplamak gerektiği zamanlar, güçlüğe uğrayabilirler. (12/10/1958 İstanbul). İç huzuru tesis edebilmenin tek yolu, partizan idareden kurtulmaktır. (18/10/1958 Amasya).

B — *BAĞIMSIZ ADALET*: İç huzur ve tesanüdün, daha doğrusu bunları sağlayan bir demokratik düzenin unsurları üzerindeki bu tartışmanın belirttiği ikinci unsur, bağımsız adalet, demokratik nizamın tered-

düt götürmez esasıdır. Bu yola gitmek için derhal alınacak tedbirler ve kısa zamanda hazırlanacak düzeltmeler üzerinde müsbet davranışa acele ve kesin ihtiyaç vardır. (7/9/1958 Heybeli Ada).

Muhalefet Lideri, bu noktayı işaret ettikten sonra, adalet müessesesinin önemi ve onun, iç huzur için teşkil ettiği mesnedlik mahiyetini de işaret ediyor (12/10/1958 İstanbul). Kendilerine göre; siyasî tartışma hayatında ve vatandaşların bir kısmı ister istemez iktidar mevkiini işgal edenlerle aynı kanaatlerde olacaklardır. Bu aynı kanaatler ise, türlü vesilelerle, adalet karşısına götürülecektir. İşte burada, cemiyetin huzurunu, müstakil adaletin hükmü ile temin olunabilir.

Muhalefet Liderine göre, huzurun var olabilmesi için, vatandaşın civdanında, mahkemenin vereceği hükme karşı söyleyecek bir sözü olmamalıdır. Mahkemelerin bu inancı verebilmesi için, bütün şartları ile beraber, adalet müessesesinin gerçekleşmesi gerekir. Bu nokta sağlanamaz ise, mahkemelerden verilecek hükmün, siyasî iktidarın tesir ve tehdidi altında bulunduğu şüphesi uyanır. O zaman da, hiç bir müesseseye güven kalmaz.

Muhalefet, bağımsız adalet müessesesinin iç huzuru kurma bakımından önemini böyle böyle telakkî ettikten sonra aynı zamanda, mütalaası arasında büyük bir ithama da yer vermiştir: Dâvalar isnad edilmektedir. Isnad edilen bir dâvamin asılsızlığı anlaşıldıktan sonra da, neticelendirilmeden, askıda bırakılma yolu istilzan edilmiştir. Hiç bir sebep gösterilmeden görülen lüzum üzerine Temyiz Baş Reisi emekliye sevk edilmiştir.

D. P. Lideri, bu telakki tarzına ve ithamlara kendi açısından şu hüküm ile cevap vermiştir. Huzurun, millî tesanüdün şartı olarak ileri sürülen mevzulardan olan bu bağımsız adalet, vardır. Hakim teminatı da mevcuttur. Bu itibarla hakimlerimiz adildir. Onların, adaleti gerçekleştirmelerine hiç bir engel yoktur. (23/9/1958 Aydın). Türlü hürriyetler arasında hakim teminatı da, yerinde durmaktadır. Hal böyle iken, faydasız tartışmalarla Türk milletinin ümidini heder etmeğe lüzum yoktur. (25/9/1958 Nazilli).

C — *Hür Basın*: Bu tartışmalarda, hür basın demokratik bir düzen içinde vatandaşları birleştirici müesseselerden biri olarak ortaya çıkmıştır.

Bu hususta Muhalefetin müşahedesi ağırdır:

i — Basını bağlayıcı mevzuat, hiç bir memlekette olmadığı kadar ağırdır.

ii — İdarî müdahaleler, hiç bir kanun önünde hesap vermek mecbu-

riyeti olmayan bir takdirle, basın hayatını ezmektedir. (12/10/1958 İstanbul).

Muhalefet bu teşhisinin izahını şu görüşe dayatmaktadır: Yüz seneden beri, demokratik rejime girmek için geçirdiğimiz güçlüklerin başında, basın hürriyetine alışmak konusu gelir. Her kapalı devirden sonra, bir açılması devresi olur. Bu açılma devresi, aşırı bir basın faaliyeti ile başlar. O devrin iktidarı da, bu faaliyetten sarsılabilir. Böyle bir sarsıntıya uğramak da iktidarda bulunanlara güç gelir.

Oysa ki. Bütün güçlülere rağmen, 1945 den beri, basın hürriyetine alışılmıştı. Basın, kendisine düşen sorumluluğu idrâk etmişti. Genel hayattaki ödevine başlamıştı. Bu bir başarılı deney idi. Şimdi ise, yeniden bir baskı devrine girilmiştir. Bu ise, memleketin siyasî gelişmesine, memleketin ilerlemesine engeldir. Amma vatandaş da, artık basın hürriyetinin kıymetini anlamıştır. Basın hürriyeti şimdilik bir avuç idealistin fedâkarlığı ile bir güven altına alınmıştır. Öyle ki, basına yapılan saldırılar, ancak maddi kuvvetlerin acze düşmüş olduğunu gösterir. Siyasî gelişmeyi sağlamak ve bu suretle iç huzuru getirmek istenirse; hür ve bağımsız basının yaşamasını ve vicdan serbestliği ile vazife görmesini engelliyen kayıtları, kaldıracağını Başbakan söylemelidir. (16/9/1958 Heybeli Ada).

D. P. Lideri, Muhalefetin, geçen yılı basın hayatı için hâd bir safha sayan bu telâkki tarzına katılmamaktadır. Kendileri, basın hususundaki görüşlerini iki noktada toplamaktadır, ve sonra da bu iki noktanın müşahade ve tenkidinden bir hareket hattı düstürüne ulaşmaktadır.

Bir müşahade ve tenkidi ihtiva eden noktalar şunlardır:

i — Basın hürriyeti vardır. Türkiyede.... Basın hürriyeti olmadığını iddia edecek bir tek kimse yoktur, Basın, basın serbestçe yazmaktadır; dilediği gibi tenkit etmektedir; hattâ hücumlarda bulunmaktadır, hattâ ve hattâ, - bazı basın organları - yalan haberler bile vermektedir. Normal olan basın hürriyetinin sınırları aşılarak, tezvira kadar varan yayınlar yapılmaktadır.

ii — Basın, - bir kısım basın - kendi sorumsuzluğunu müdrik değildir. Bir yandan, tahrif edilmiş yalan haberlerle İktidarı aciz göstermeğe uğraşırken, bir yandan da, Muhalefetin hatalı gidişini körüklemektedir. Bu basın tarafsız değildir. Muhalefet ile işbirliği halindedir. İktidar aleyhindedir. Bu basına bakarsanız, Türk milleti, neredede ise bir ihtilal ile ayağa kalkacak, hükûmeti devirecektir. Basının, artık kendisi için de bir sorumluluğunun mevcut olduğunu kabul etmesi gerekir.

iii — Basının; bu sorumluluğunu kavrayarak, Türk milletinin efkârını, emellerini yakında öğrenmesi ve memleket menfaatlerinin gerektirdi-

ği yolda yayın yapması şarttır. Çünkü, bu günkü siyasî durum, büyük iktisadî kalkınma dâvası karşısında tarafsızlık ve ilgisizlik olamaz. (21/9/1958 İzmir, 23/9/1958 Aydın, 23/9/1958 Tavşanlı nutukları).

D — *Seçim Güvenliği* : Türkiyede seçim güvenliği konusu ; demokratik hayat içinde ilerledikçe bir mesele olmaktan çıkacağı yerde; tersine, mudil bir seyir içinde, kitle asabiyetine yol açan, dikenli bir vakia olmağa doğru gidiyor.

Seçim güvenliği konusunda, her iki taraf da ilgi gösteriyor. Çünkü her ikisi de, mevcut sistemden, daha doğrusu onun bazı unsurlarından şikâyetçidir.

Muhalefet seçimlerde radyonun kötüye kullanılmasından tutun da, ilâmlarla yeni seçmenler yaratılmasına, seçmen kütüklerinin sıhatsizlik âmili olan durumuna varıncaya kadar, bir sürü husustan şikâyet ettikten sonra; gelecek zamanlardaki tatbikatın, daha da ağır ceryan etmesi ihtimalinden endişe duyduğunu belirtmektedir. (12/10/1958 İstanbul).

Ona göre iç huzursuzluğu yaratan sebeplerden biri de, vatandaşların seçim güvensizliğini hissetmeleridir. Bilhassa seçimlerin az farkla neticelendiği yerlerde, hiç bir vatandaşın, seçim emniyetinden şüphesi olmamak lâzım gelir. (18/10/1958 Amasya). Binaenaleyh 1957 seçimlerinin verdiği derslerden yararlanarak, gelecek seçimlerin iyi şartlar içinde yapılacağına vatandaşlara teahhüdü lâzımdır.

Seçim mevzularının ve kütükler gibi diğer seçim hastalıklarının en çabuk şekilde düzeltileceğini söylemek bile, bir huzursuzluk konusunu yatıştırır. (7/9/1958 Heybeli Ada). Buna karşılık İktidar Lideri de kendilerinden seçim güvenliği isteyenlerin, 1946 da, güvenlikten uzak bir seçim yaptıkları esbabına dayanarak ve bu gurubun halen de ihtilalden bahsettiğini göz önünde tutarak, seçim hususunda asıl onlardan teminat istemek gerektiği yolunda bir polemik unsur ileri sürmektedir. (23/9/1958 Aydın).

E — *İnsan Hakları Serbestliği İçinde bir Hukuk Nizamı* : Muhalefet Liderinin, «huzurun şartları» nı araştırma ve uygulama tartışmasına empoze ettiği bir husus da, sanıyorum ki insan haklarının serbestliğinin sağlandığı bir hürriyet rejimi halinde ve bu rejim içinde bir hukuk nizamını kurmaktır.

Muhalefet Lideri, meseleyi önce şu haliyle ortaya çıkarır. Dış tehlikeyi de iktiham etmek üzere kurulacak iç huzurun şartı — eğer bir demokratik rejim içinde yaşarsak — hür vatandaşların, insan hakları içinde yaşadıklarına emin olmalarıdır. Böyle bir huzuru elde etmek için, hür

vatandaşları - adaleti ile, basını ile - insan hakları içinde yaşadıkları güveni içinde tutmalıdır. Muhalefet liderine göre vatandaşı söylenen bu hususlarda, insan hakları vasatı içinde tutmanın ilk gereği de, eşit muameledir: adalet önünde, seçim olayı önünde, basına uygulanacak işlemlerde parti ayrımı gütmeyen, bütün vatandaşlara eşit muamele... Vatandaşa, eşitlik çevresi içinde muamele uygulamayan idare, vatandaşın savunma gücünü dahi, ruhunda sarsmış olur. (24/9/1958 Basın Toplantısı).

Görülüyor ki, Muhalefet için insan hakları meselesi, çözüldüğü ve iyi bir tatbikata kavuştuğu zaman, içinde, güvenliğin, tesanüdün doğup gelişeceği bir temel esastır. Muhalefetin vatandaşa, siyasî haklarda, adalet önünde, kanun önünde hukukî ve fiilî eşitlik deyimini ile ifade ettiği ve millî tesanüt için vatandaşa sağlamasının gerekli olduğunu tekrarladığı bu husus, (26/9/1958 Heybeli Ada) İnsan hakları yolu ile, insan hakları içinde bir hukuk düzenini kurma meselesini teşkil eder. Bu mesele, önemlidir. Öyleki, insan hakları tatbikatını düzetmek, herkesin mesuliyetine dahildir. (9/9/1958 nutku). Bir gerçek millî tesanüde gidilmek isteniyorsa, vatandaş hak ve hürriyetlerini teminat altına alması gerekir. Böyle yapılırsa, iktidardakilerin her yaptığına, her haksızlığa boyun eymekten kurtulunmuş olur. Bundan da kurtulmak gerek. Çünkü gerçek millî tesanüt, bu gibi topluluklarda meydana gelmez. (Aksal. 13/10/1958 Manisa).

Bu akademik mütalâalar karşısında, iktidar Lideri, gayet kısa ve kesin bir cevap ile durumunu tesbit etmektedir: Millet insan hakları çerçevesi içindeki hürriyetlerini almak için, yıllarca, - şimdi bu hürriyetleri ileri sürenlere karşı - savaşmıştır ve bunları da elde etmiştir. İşte, Üniversite muhtariyatı hâkim teminatı, seçim emniyeti de dahil, basın hürriyeti ve diğer hürriyetler hepsi, yerlerinde duruyor. Ülke, gerçekten adaletten yoksun olsa, Üniversitelerin ağzı gerçekten kilitlenmiş olsa, Basın sahiden ağız açamaz bir halde tutulsa, (kendileri de bu söylediklerine inanmış olsalar) iddiaları üzerinde belki durup düşünmek mümkün olabilirdi. Fakat bir kere, ülkede onların tasvir ettikleri gibi bir insan haklarından yoksunluk yoktur. Ayrıca onlar bu iddialarında samimi değildirler. (25/9/1958 Nazilli).

Onların şimdiki savaşları, bir samimi insan hakları savaşı değildir. Serbest kalırsa, sonu anarşiye varacak olan bir sorumsuzluk ve soysuzlaşmış bir hürriyet rejimi içinde «iktidara tekrar gelme yollarını tahrik» de bulma hareketidir ve samimiyetten, insan hakları prensibine samimî olarak inanmaktan da uzaktır. (24/10/1958 Emet). Onlar

maddi eserleri bile inkâr etmektedirler; binaenaleyh, daha kolay bir şekilde hürriyeti de inkâr ediyorlar. Onların bu inkârları, bu husustaki iddiaları bile, insan haklarının serbestliği temeline dayanan hukuk düzeni rejiminin verdiği geniş imkânları ve hürriyeti gösterir. (8/9/1958 Havadis Gazetesi Başyazarına beyanat).

F — *Meclis İçi Faaliyeti Düzenleme*: Muhalefet Liderinin tartışmaya empoze ettiği bir kısım meseleleri, - gerçek iç huzurun ve millî tesanüdün şartları cümlesinden olmak üzere - bu başlık altında topluyarak gözden geçirmek mümkündür.

Bu açıdan bakınca, bu konuyu da şu sıra içinde görmek münasip olur:

a) *Meclis İşlere El Koymalıdır, Meclise Saygı*:

C. H. P. nin görüşüne göre, Meclis, hiç huzur meselesini ele almamalıdır.

Muhalefet Partisi, iç huzur meselesinin Büyük Mecliste müzakere ve hal olunmasında ısrar etmektedir, bunu, tek çıkar yol saymaktadır. Oysa ki, İktisat Partisi, tartışmasının, Meclis dışında ve kongrelerde olmasından başka çare bırakmamaktadır. (12/10/1958 İstanbul) Muhalefet, kendisi, ne zaman iç politika üzerinde konuşmak istese, buna imkân verilmemesinden; karşılarında, başlıca mesul siyaset adamı görememesinden şikâyetlidir ve ayrıca, tartışmanın, Meclisten uzaklaşıp miting meydanlarına gitmesini kısır bir yol saymaktadır. (24/9/1958 Basın toplantısı ve 16/10/1958 Sivas) D. P. ye göre ise Meclisin her işe el koymasını isteyen Muhalefet, her şeyden önce, Meclise saygı göstermeği öğrenmelidir. Muhalefet, Meclisin verdiği kararları, derhal protestolarla karşılama alışkanlığındadır. Muhalefet; Meclis içinde, hakareketlerden, küçük düşürmelerden, tesir ve nüfuzları kesretmelerden başka bir şey yapmaz. (6/9/1958 Balıkesir).

b) *Mecliste Murakabe Vazifesi Üzerine*:

C. H. P. ye göre, Türk siyasi idaresinin esası, Büyük Millet Meclisinde toplanır. Bu esas da, Meclisin, millet meselelerine el koyması ve bütün işlerin iyi yürüyüşünü kontrol etmesi şeklinde ifade edilebilir.

Bu esasın da iyi yürümesi için, Büyük Meclisin, gündemini ve faaliyetini tanzim ve idare eden Risayet Divanının, İç Tüzük kayıtları ile ahengini bulmak gerekir. Oysa ki, mesela, mürakabenin en verimli aracı olan istizah takrirleri aylarca Meclis gündemine giremiyor. Meclis tahkikatı mevzuları ise - İç Tüzük'ün hiç bir kaydının müsaadesi olmadan - bir yıla yakın gündeme alınmamıştır.

Bu şartlar altında da Büyük Millet Meclisinin, icra üzerinde mürakabesinin iyi işlemesine, tabiatıyla imkân bulunamaz. Meclis, Millet meselelerine zamanında el koymazsa, işlerin iyi yürüyüşünden, vatandaşın emin olması mümkün olamaz, (12/10/1958 İstanbul).

D. P., bu gibi iddiaları, Muhalefetin, mürakabe inhisarını kendinde toplama anlamında alıyor ve bu açı içinde gayet tabii gibi gözüken bir hüküm ileri sürülüyor : Mürakabe, yalnız Meclise aittir. Bu esası gözden kaçırmamak ; mürakabeyi, muhalefet partisi inhisarına bırakan anlayışa itibar etmemek gerekir. (6/9/1958 Balıkesir).

G) Radyo Meselesi :

1958 yaz ayları içinde Muhalefetin, memlekette huzuru bozucu âmil olarak ele aldığı şikâyet konularından biri de, bilhassa, radyo olmuştur. Öyle ki, Muhalefet, radyo konusunda, kendisine ve bütün memlekete empoze edilen rejimin karşısında, bir bunalma duyduğunu, bir çaresizlik içinde bunaldığını hissettirmek istemekte ; artık milletin bu işe bir son vermesini beklemekten başka çıkar yol olmadığını anlatma yoluna girmektedir.

Muhalefetin, radyo rejimi üzerindeki şikâyetleri şu noktalarda toplanabilir :

a — Devlet radyosu, seçimlerde kanunsuzluklar yapmıştır.

b — Seçim dışında da, insanlık haklarına aykırı işler yapmaktadır :

i — D. P. ileri gelenlerinin bir parti kongresinde, C. H. P. Liderlerine ve onlarla aynı siyasî kanaatte olan milyonlarca vatandaş aleyhine yaptıkları isnat ve saldırıları, 24 saat yaymaktadır.

ii — Milletin şerefli basınına da, en ağır haksızlıklar yapmaktadır.

(12/10/1958 ve 24/10/1958 Çankırı).

Muhalefet, radyo rejiminin bu halde devamından, bir de menfi sonucun doğacağına dikkati çekiyor : Radyoda söğme devam ediyor. Türk milleti, her şeyden önce, söğülmeğe uğramakla çileden çıkar (16/10/1958 Sivas).

D. P. Liderinin bu mütalâalara verdiği cevap çok basittir :

i — Radyonun naklettiği konuşmalarda söğme yoktur. Bunlar, hâdiselerin tahlilinden ibarettir.

ii — Maksat vatandaşları tenvidir : C. H. P. zehirli ve meşum bir

propoganda yapmaktadır. Bir ihtilal havası yaratmıştır. Yalanlarla zihinlerde kuşkular uyandırmıştır. Bunları gidermeğe çalışıyor radyo.

iii — Muhalefet bu anarşik gidişinden vazgeçinceye kadar radyo millet hayrına olarak bu yolda kullanılacaktır.

Sonuç, Şiddet Tedbirlerine Gitmeğe Elverişli Bir Hava Hazırlama İddiası : İşte, Muhalefet Lideri ; demokratik düzen, huzur, millî tesanüdün şartları hususunda, yukarda yedi noktada telhis ettiğimiz konuların tartışılmasını enpoze etmiştir. İktidar Lideri, bunların hepsini tartışmamıştır. Fakat, o da, kendine göre bazı meseleleri ve müşahadeleri öne almıştır. Bunları da inceleyecek ve en sonunda, bir objektif tahlile ulaşmağa dikkat edeceğiz. Yalnız iktidar liderinin ileri sürdüğü müşahade ve meselelere geçmeden önce, muhalefet liderinin vardığı bir müşahadeye dokunmak zorundayız ki, bu, D. P. Liderinin, yaz ayları sırasındaki faaliyetinin C. H. P. Liderince yapılan bir yorumunu teşkil edecektir ve ikinci kısımda göstermeğe uğraşacağımız müşahadenin de bir vesilesi ve hareket noktası olacaktır.

C. H. P. Liderine göre, D. P. Liderinin iç politika meselelerini Meclis dışında tartışması, düşündüğü şiddet tedbirlerine gitmeğe elverişli bir hava yaratmak içindir. Muhalefet Liderine göre, D. P. Başkanı, 1954 seçimlerinden beri, Kırşehir'de başlamak üzere, bir sürü şiddet kanunları getirmiştir. 1957 seçimlerinden sonra da, tıpkı 1954 de olduğu gibi, bazı şiddet kanunları getirmeğe kalktı. Fakat bu işi başaramamıştır. Çünkü 1957 seçimlerinden beri, haller ve şartlar, iktidarı, vatandaş gözünde kendisine daha az güvenilir bir hale getirmiştir. Bu hava içinde, Gurup arkadaşları ve Meclis, güven kaybettirecek bu tedbirlere imkân vermemiştir.

Fakat, bu yaz ayları kampanyası ile, D. P. Başkanı, Muhalefeti meşum zihniyetli, vatanseverlikten uzak olarak tasvir ederek ; Basını da şantajcılık ve bezirgânlık vasıfları ile teşhir ederek, hem kamu oyunu, hem Meclisi şiddet tedbirlerini tasvibe hazır bir hale getirmek amacına varmak istemiştir. (16/10/1958 Sivas 24/10/1958 Çarşamba).

C. H. P. Lideri, böyle bir teşhisi isnat ve tesbitten sonra, bir iyimser tahmine gitmekten de kaçınmıyor : Ona göre, bir kere, iktidar Lideri gibi sorumluluk yerinde olan D. P. Gurubunun samimiyeti, böyle bir yanlış gidişe engel olacaktır. Sonra, ifratçılar D. P. Gurubunun samimiyetini ortaya koymasına engel olurlarsa bile, bu sefer de, memleket onlara engel olacak ve onların, bu memleket idaresini fena şekle sokmağa güçleri yetmeyecektir. Çünkü demokratik rejimi fırsat bekleyenlerin, arzu ettikleri rejimi kurmak için tesis edilmiş bir fırsat değildir. (16/10/1958 Sivas).

II — D. P. Liderinin Müşahadesi ve İleri Sürdüğü Meseleleri :

C. H. P. Lideri, İktidarın Meclis dışına taşırdığını iddia ettiği bu tartışmaya, birinci bölümde işaret ettiğimiz ; partizan idare, bağımsız adalet, hür basın, seçim güvenliği, insan hakları içinde bir hukukî nizam, Meclis içi faaliyetlerin düzenlenmesi, radyonun kötüye kullanılması gibi sırf siyasî konuları empoze ederken, D. P. Lideri de, boş durmamıştır. Bir yandan yukarıdaki konuların bir kısmına karşılık verirken, bir yandan da, bilhassa kendi açısından yeni problemler, daha doğrusu farklı görüş açıları ortaya koymuştur. Bunlar, bilhassa, aşırı hürriyet ile soysuzlaşmış demokrasi temalarından kalkan, muhalefetin menfi durumu ve anarşik tutumunu müşahade ve tesbitten geçtikten sonra, Vatan Cephesi fikrine münfer olan müşahadeler, görüşler, meselelerdir.

Karşılıklı bir isnat ve itham dokusu teşkil eden bu farklı görüşlerden bir müşterek genel sonuç çıkacaktır :

Bugün Türkiyenin meselesi «demokratik vetire içinde bir siyasî iktidar meselesi» dir.

İşte, şimdi, D. P. Liderinin farklı görüş açısında yer alan müşahade ve meselelerini de gösterdikten sonra, karşılıklı görüşlerin bir mümkün tahlilini yapacak ve sonunda, «Demokratik vetire içinde siyasî iktidar» ın şartlarına dokunacağız.

A — *Aşırı Hürriyet - Soysuzlaşmış Demokrasi* : D. P. Liderinin, düşüncelerine bir hareket noktası teşkil eden esas görüş şudur : Memlekette hürriyet vardır, demokrasi vardır, Fakat, Muhalefet bunu görmek, geliştirmek istemez. Memleketteki maddi eserleri bile inkâr edenler, hürriyeti daha kolay bir şekilde inkâr ederler. (20/9/1958 İzmir). Bir demokrasi anlayışı ileri sürerler ki, bu eskimiş, uygulandığı zaman memlekete büyük zararlar verecek iddialar teşkil eder. (24/10/1958 Emet).

Türkiye, iki emperatif karşısındadır. i — ihmal edilmiş ihtiyaçlarını en kısa zamanda gidermek : iktisadî kalkınmayı en kısa zaman da tamamlayarak (19/10/1958 Çay). ii — Artan dış tehlike ile iltisaklı olarak kendini belirten iç güvenlik tedbirleri almak... Bu, istikrarlı bir siyasî bünyeye ulaşma zahmetidir. Binaenaleyh, devlet nizamının en küçük sarsıntılardan masun tutulması gerekir.

Hal böyle iken, muhalefet, en ileri demokrasinin, bile cesaret edemeyeceği bir sonsuzluk sınırlarına kadar, bir aşırı hürriyet istemektedir. Bu ise, siyasî bünyede tahribata yol açar.

Oysa ki, aşırı hürriyetin bu tahribatına karşı koymak gerekir. Fransa bile, aşırı hürriyetin tahribatına karşı koymak üzere, mevcut anayasa-

sından uzaklaşan bir anayasa yapmıştır. (21/9/1958 İzmir). Muhalefet ise, bu aşırı hürriyet iddiası ile, bizzat hürriyetlerin suiistimali rejimi kurma peşindedir.

D. P. Lideri, bu noktayı tesbit ettikten sonra, önce C. H. P. nin aşırı hürriyetçiliğinin samimî olmadığını ileri sürmüş, sonra da aşırı hürriyetçiliğin bir soysuzlaşmış demokrasiye varma tehlikesini ortaya koymuştur.

Gerçekten, D. P. Liderine göre «Muarızlarımız» deyimi ile gösterdiği muhalefet, aşırı hürriyet dâvacılığında samimi değildir. Çünkü, bu teşekkül, ömrü boyunca dış tehlikeleri ileri sürerek içte tek parti - tek millet - tek şef idaresini savunmuştur; böyle bir idareyi, hep bu temele dayatmıştır. (21/9/1958 İzmir).

Şimdi, bu samimiyetsiz aşırı hürriyet iddialarına kapılınılacak olursa, demokrasi soysuzlaşacaktır. Çünkü bu rejim, hürriyetlerin çok kolayca ifrata götürülerek soysuzlaştırılabileceği bir idare tarzıdır. Zaten, bu yüzdendir ki, demokrasi, nadir memleketlerde muvaffak olmuştur. Pek çok yerlerde ise, başlamış fakat tereddî sonunda yerini başka idarelere bırakmıştır. (19/10/1958 Bolvadin).

İşte, D. P. Liderine göre, böyle bir hale düşmeden de demokrasimizi bütün şartları ile tesis mümkündür: ihtirastan, yalandan, demogojiden uzak kalarak devlet nizamı ile hürriyeti bağdaştırmak. (19/10/1958 Çay ve Bolvadin).

B — *Muhalefetin Durumu ve Tutumu Üzerinde*: D. P. Lideri, bu yaz ayları içinde geçen siyasî polemğin hemen her safhasında, muhalefetin davranışından şikayet etmiştir.

a — *Muhalefetin Hayat Hakkı Tanınmıştır*. D. P. Lideri, önce muhalefetin, kendilerine hayat hakkı tanımadığı yolundaki iddialarının gerçeğe uymadığını belirtmek istemiştir. Kendilerine göre C. H. P. Başkanının bu hususta ileri sürdüğü iddia doğru değildir.

Gerçekten, C. H. P. Başkanı, D. P. İktidarının daha 24 cü gününde «İktidarın her vesile ile muhalefetten kurtulmak hevesinde» olduğunu ileri sürmüştür. C. H. P. Liderine göre, bu hal, muhalif parti olarak çalışmalarına güçlük getirmektedir.

İşte D. P. Lideri, bu iddianın varit olmadığını, muhalefete bir hayat hakkının tanınmış olduğunu; sekiz yıllık iktidarı sırasında D. P. nin muhalefetten kurtulmak için hiç bir şey yapmadığını beyan etmiştir. (23/9/1958 Aydın).

b — *Muhalefetin İktidara Gitme Yolundaki Taktiği*: D. P. Liderine göre, kendisinin hayat hakkı tanınmış olan muhalefet, iktidara gitme

yolunda bir menfi davranış teşkil eden bir taktik gütmektedir. Bu taktiğin ana çizgisini iki kelime ile özetlemek mümkündür : kanunsuz ve seçimsiz iktidara ulaşmak...

D. P. Liderine göre - yukarda da anlatıldığı üzere - D. P. sekiz yıldır, muhalefetten kurtulmak için hiç bir şey yapmamıştır. Buna karşılık, muhalefet sekiz yıldır tehdit yolu ile iktidar yolunu açmak istemektedir. C. H. P. Lideri, eski tahakküm idaresinin mümessilidir. Halk ondan tevahhuş etmektedir. Şimdi C. H. P. menfi telkinlerle bu tevahhuş duygusunu uyanık tutmak suretile halk oyuna sahip olmak istemektedir. (23/9/1958 Aydın).

Bir başka deyimle : C. H. P. 1950 de, 1946 oyunlarını tekrara cesaret edemedi iktidarı D. P. ye devir etmiştir. Fakat, hemen ertesi günden itibaren «Millet aldanmıştır. İktidara yeniden geçmek için, hatta seçimleri bile beklemeye hacet yoktur» diyerek propaganda yapmaya başlamışlardır. Eğer Belediye seçimlerini de kazanırlarsa, veya bu seçimlerdeki oy sayısı 1950 Mebus seçimlerinin seviyesini değiştirirse, ellerini kollarını sallayarak iktidara gitme hususunda harekete geçmişlerdi. (17/10/1958 İsparta). Bu hususta bir aşırı hürriyetin mesuliyetsizlik rejimine yuvarlanmak istemektedirler. Eğer, böyle bir «aşırı hürriyetin mesuliyetsizlik rejimi» hakim olursa, bazı temaları işliyerek, iktidar yolunu açacaklarını ummaktadırlar. Bu temalardan birisi : iktisadî sıkıntı temasıdır : «geçim vasıtalarında fiat artışı var.» «işsizlik var.» temaları gibi. -Diğeri de, bir hürriyet temasıdır. «hakim teminatı» «basın hürriyeti.» vesaire - (23/10/1958 Aydın). İşte muhalefet bu temaların teşkil ettiği bir aşırı hürriyetin mesuliyetsizlik rejimini hakim kılmak yolundan, kollarını sallaya sallaya, kanunsuz ve seçimsiz, iktidara gelebilmenin yollarını arama taktiği gütmektedir. (21/9/1958 İzmir).

C — *İhtilal Metodu Kullanma* : D. P. Liderinin gözünde C. H. P. Muhalefetinin siyasi taktiği zora dayanır ; bir husumet, şiddet, zorlama usulü teşkil eder. (21/9/1958 İzmir). Bu bir ihtilal tahrikciliğidir. İhtilal tahrikciliği, C. H. P. politikasının mesneti olmuştur. (8/9/1958 Havadis gazetesi Baş Muharririne beyanat) D. P. Liderinin ifadesi ile C. H. P. ye göre, İrakta halkın nefretine maruz bir idare vardı ve o idarenin başında bulunanlar katledilmek gerekirdi. Sonunda da öyle oldu. Bizim memleketimizde de vaziyet aynidir. Ve binaenaleyh bu iktidar her çareye baş vurularak yere çalınmalıdır. (6/9/1958 Balıkesir).

C. H. P. bu iddiaları kabul etmemiştir ; ihtilalin bir felaket ve istibdat getireceğini ileri sürmüştür. (7/9/1958 Heybeliada).

d — *Hesap Sorma ve Verme Meselesi* : Muhalefet Lideri, yaz ayları içinde geçen tartışma sırasında, iktisadî konulara dokunurken, ele geçen

büyük mikyastaki paranın hesapsız harcandığını (12/10/1958 İstanbul); D. P. nin geçmiş için hesaba yanaşmadığını (14/10/1958 Yeşilköy Hava Alanı); 280 Milyon Osmanlı Altını tutarındaki imkânın hesabının Mecliste verilmesi gerektiğini (17/10/1958 Tokat); bir partinin, muhalefetin, hattâ her hangi bir vatandaşın bile, bu paranın hesabını bilme hakkına sahip olduğunu, (24/10/1958 Çankırı) ileri sürmüştü.

Bu görüş, D. P. Liderini enteresan bir müşahadeye sevk etmiştir, C. H. P. Liderinin, iktidardan seçimle düştüğü halde, D. P. yi bir gâsıp saydığı; kendini, hala memleketin gerçek maliki ve sahibi telakki ettiği; binaenaleyh, kendisinin resmen ve fiilen iktidarda bulunmadığı zamanın hesabını da D. P. den sormağa kalkışacağı hususunda bir müşahade..

Gerçekten D. P. Liderine göre, C. H. P. bir gün şu veya bu şekilde iktidara gelecek, Meclisin aldığı ve muta olması gereken bütün kararları bir tarafa bırakarak, İstiklal Mahkemeleri kurup geçmişin hesabını soracak. Bu anlayış ise demokrasi anlayışına, zihniyetine zıddır. Demokratik bir idarede hesap, D. P. Liderine göre evvelâ seçimlerle olur: seçimler yapılır, Meclis kurulur. Kazananlar iktidara gelir. Hükümet kurulur. Vazifesine başlar. Hükümetin hesapları da, devletin usul ve nizamları dairesinde görülür. (24/19/1958 Tavşanlı). Yoksa Muhalefet Liderine hesap verilmez. Bütün hesaplar, santimine kadar, Meclise ve devletin hesap müesseselerine verilmektedir. (20/10/1958 Uşak). Hal böyle iken yani memlekette demokrasi, Büyük Millet Meclisi, hukuk ve nizam varken, C. H. P. Lideri ile ona bağlı olarak hareket eden zevat iktidara gelince tesirleri geriye giden kanunlarla sehpalı kurup hesaplar soracaklar. Böylesine demokrasi olamaz. (15/10/1958 Burdur).

3 — Vatan Cephesi :

D. P. Lideri, 1957 seçimlerinden sonra, Meclis dışında yaptığı ilk konuşmadan itibaren (6/9/1958 Balıkesir). Halk ile iktidar arasındaki birlikten söz açmağa başlamış ve bu temayı işlemekten bir an geri kalmamıştır.

Bu hususta D. P. Liderinin dayanağı şudur: D. P. 1946 dahil Dört büyük seçimi kazanmıştır. Demekki, milletin sevgisi onunladır. D. P. artık, milletin partisi olmuştur.

İçinde yaşanan genel siyasî şartlar dolayısı ile böyle olmak da gerekir: Dünya tehlikelerle doludur.

Bu tehlikelere karşı en başta gelen tedbir, milletce beraber olmaktır. Bu bir lazimedir. Ayrıca, büyük kalkınma hamlesinin gerçekleşmesi için de el ve iş birliğine ihtiyaç vardır. (12/10/1958 Manisa).

Fakat bu milli birliğin, D. P. nin, gerçekten milletin partisi olmasının bazı noksanları vardır. Karşı tarafta, memleketin huzur ve güvenini bozmak, iktisadi kalkınmasını kötölemek isteyenlerden mürekkep bir kin ve husumet cephesi var ki, buna karşı gelmek için (12/10/1958 Manisa) şu iki kategori vatandaşın, bir vatanperverlik göstererek D. P. saflarına katılması gerekir : eskiden D. P. li olan Hürriyet ve Millet Partililer ile bizzat muhalefet safında olan vatandaşlar...

D. P. Lideri, bu iki kategori politikacı ve vatandaşı, şu kendilerine mahsus özel sebeplerle, kin ve husumet cephesine karşı, D. P. Çekirdeği etrafında kurulan Vatan Cephesine katılmağa çağırıyor :

i — *Eski D. P. lileri Davet* : Bunlar ; demokrasi hayatımızın alaca karanlığında, kışkırtmalar neticesinde D. P. yi terketmiş olan Hürriyet ve Millet partililerdir. (8/9/1958 Havadis gazetesi Baş muharririne beyanat). Bunlar, iktisadî kalkınma gayretlerinin henüz meyvasını vereceğinin bilinmediği ; yatırımların türlü yorumlara tabi tutulduğu bir sırada, kararsızlık ve tereddütler dolayısı ile D. P. den ayrılmışlardır. (12/10/1958 Manisa). Hâdiselerin teşhisinin güç olduğu bir zamanda o zamanlar -1955- işler henüz vüzuha varmamıştı. Kalkınma hareketi, henüz inandırıcı tesirlerini ortaya koymamıştı. Bazı geçici sıkıntılar vardı. Muhalefet de, bundan kendi hesabına istifadeler çıkarmaya çalışıyordu. Nereden esdi, nereden geldi ise, nifak hasıl oldu. (20/10/1958 Uşak). İşte bu zevat, bu şartlar altında, hakikati başka türlü görerek D. P. den ayrılmıştı. Hakikatleri ters gösteren zehirli propaganlara kendilerini kaptıran bu zevatı, o gün için mazur görmek lâzımdır. (14/10/1958 Antalya).

Fakat bu gün artık bir hayli zaman geçmiştir. Kalkınma hususunda her hangi bir şüphe ve tereddüde yer olmadığı ayan beyan ortadadır. Bu sebepten, onların tekrar D. P. ye dönmek istedikleri malumdur. (12/10/1958 Manisa). Çünkü geçmişe rağmen hisler birdir. Hâdiselerin mahiyetinin meydana çıkması, onları, hakikati görmeğe muktedir kılmıştır. Onlar, şimdi hâdiseleri tekrar gözden geçirirlerken, D. P. nin doğru yolda olduğunu vicdanlarında kabul etmişlerdir. D. P. onların, Partiye dönme arzularını bilerek, onları Vatan cephesine davet eder. (20/10/1958 Uşak).

ii — *Muhalefet Saflarındaki Politikacı ve Vatandaşları Davet* : D. P. Lideri, eski D. P. lilerden bu Vatansever hareketin - D. P. çekirdeği etrafındaki Vatan cephesine katılınca hareketinin - bizzat C. H. P. lilerden de gelmesini beklemiş ve onları da, Vatan cephesine davet etmiştir.

Çünkü, bunların da, ilk zamanlarda, D. P. icraatı hakkında tereddüt göstermeleri tabii idi. Onlar da, alaca karanlıkta, tutulan yolun istikame-tini, yapılan işleri, sarahatla tâyin edememiş olabilirler. Yanlış propa-

gandalarla aldatılmış, yanlış yollara saptırılmış olabilirler. Ama, aradan sekiz yıl geçtikten sonra, yurdun bugünkü manzarasının onları da uyardırması gerekir. Binaenaleyh, artık kin ve ihtirası desteklememeleri gerekir. Vatana hizmetin hangi istikamette bulunduğunu düşünerek onlar da, muhalefetin kötü gidişine paydos demelidirler. Bu suretledir ki, hakiki demokrasinin ve hürriyetin güneşi, bütün parlaklığı ile ortaya çıkacaktır. (12/10/1958 Manisa).

4 — Din ve Dünya İşlerinin Tefrikinin Ölçüsü :

Bu tartışma sırasında D. P. Liderinin yaptığı müşahadelere en nazığı, ortaya koyduğu meselelerden en önemlisi, bizce, Din ve Dünya işlerinin tefrikinin eski ölçüsü üzerinde söylediğidir.

Siyaset kademeleri ve çevreleri 1957 seçimlerinden beri - seçim devresi dahil - din problemi ile meşgul olmaktadırlar. 1958 yılı ile 1959 un ilk aylarında ise, din problemi, laik sosyete problemi, Türk toplumunun I numaralı meselesi haline gelmiştir. Öyle ki ; bizzat demokrasinin kadri dahi, bu meselenin alacağı veçheye tabi kalacaktır. Bu itibarla, serbest fikir ve bilim çevrelerinin de, bu meselenin tarihi ve siyasi gelişim biçimi ile sosyal ağırlığı üzerinde durmaları gerekir. Bu duruştan, iktidar savaşı yapan gurupların davranış tarzlarına bir sihat ve isabet getirici sonuçlar çıkabilir. İktidar savaşının, her zaman haşin bir savaş olmaması, fikrî muhtevası olan bir araştırma gayreti haline girmesi için, serbest fikir ve bilim çevrelerinin de, yeri gelince böyle nazik konuları ele alması gerekir.

D. P. Lideri, bu tartışma sırasında ; Türk milletinin müslüman doğmuş ve müslüman yaşayacağı şeklinde, vaktile ileri sürdüğü bir beyanı tekrarlamıştır.

Müslüman doğmayı, Osmanlı Türkleri ile, onların halefi olan Cumhuriyet Türkleri için bir gerçek sayıp ; müslüman yaşamayı da, gelecek türlü çağlar içinde de, insanlıkta din duygusu ve inancı devam ettiği müddetce, Türklerin de, başka dinlere sülûk etmeyip kendi dinlerini yükseltecekleri anlamına olarak, D. P. Liderinin beyanlarının asıl önemli kısmına işaret edebiliriz. Bu beyan ; vaktile din ve dünya işlerinin tefrikinin çok ileri götürülmesi neticesi, vatandaş vicdanının tazyik altında kaldığını belirtmiştir. (16/10/1958 Burdur).

Siyaset kademelerinin kendilerine göre ele aldığı bu konuyu, serbest fikri ve bilim çevrelerinin de, kendi tarihi izahı ve objektif tahlil imkânları ile ele alması gerekir. IV bölümde buna da dokunacağız.)

III — Genel Sonuç : Türkiyedeki Mesele, «Demokratik Vetire İçinde Siyasi İktidar» Meselesidir.

Buraya kadar yapılan açıklamadan da anlaşılacağı üzere, Meclisin açıldığı zamana kadar süren bu polemikte, tarafların görüşleri şu noktalarda düğümlenmiştir :

D. P. nin Görüşü : D. P. 1946 dan beri halktan kredi toplamaktadır. Bu yüzden iktidardadır. İktidar meşruyet içindedir.

Fakat C. H. P. Muhalefeti, onun bu meşruyetine karşı şiddet yolu güderek, hattâ seçime uğramadan iktidara ulaşmak istemektedir. «Ekseriyet hükümetinin elinden iktidar alınamaz.» «Azınlıkta kalanlar çoğunluğa uyarlar.» şeklinde özetlenebilecek iki demokratik prensibi tanıtmaktadır ; anarşiye giden bir aşırı hürriyet ve soysuzlaşmış bir mesuliyetsiz demokrasi rejimi istemektedir. Hürriyet, devlet düzeni içinde olabilir. Binaenaleyh bu düzenin zaruretini ve D. P. iktidarının meşruyetini ona tanıtmak gerekir. Bunun için de, hattâ muhalefet saflarındaki vatandaşlar dahil, eski D. P. liler, Vatan cephesine katılmalıdır.

C. H. P. nin Görüşü : C. H. P. tamamen meşruiyet içindedir. Fakat bizzat çoğunluktur ki, çoğunluğun tabi olması gereken meşruiyet prensibini ihlal etmektedir : Partizan olmayan bir idare, bağımsız bir adalet, hür basın, seçim güvenliği, Meclis içi faaliyetin eşitlik esasına göre düzenlenmesi konularında, insan hakları serbestliği içinde bir hukuk düzeni kurulsa, iç huzur sağlanmış olur.

Bu karşılıklı görüşlerden, biz, bir müsterek genel sonuç çıkarıyoruz : 1945 lerden beri, Türkiyede yeni bir mesele ortaya çıkmıştır. Bu siyasî iktidarın, bir demokratik vetire içinde icrasının sağlanması meselesidir. Sağlanması yolu üzerinde henüz bir uzlaşmaya varılmamış olmakla beraber, Türkiyede kendini vaz eden mesele budur.

D. P. Siyaset tesbit ve icrada bu demokratik vetireye sadık kaldığını söyle isbatlamağa uğraşıyor : Şahsi bir iktidar güdülmemektedir. D. P. Lideri Demokrat Partinin bir uzvu, Demokrat Parti iktidarının ve hükümetinin Reisi olarak hareket ederken, siyasî iktidarı şahsilik ve indilikten alakoymak üzere mevcut olan «Parti Teşkilâtı», «D. P. Meclis Gurubu» «Kanunlar ve Nizamlar», «B. M. M.» «tek kelime ile «Türk Milleti» muvacehesinde hareket eder. (15J10/1958 Burdur.).

Buna karşılık C. H. P. siyasî iktidarın demokratik vetire içinde teşekkül ve icrasının teminatını ; şimdilik, her şeyden önce : seçim güvenliği içinde yapılmış seçimlerle kurulmuş bir Meclis içinde, rasyonel ve eşitlik esaslarına göre çalışabilmede, ayrıca, tarafsız idare, bağımsız adalet ve hür basında görmektedir.

IV — Siyasi Rejim Tartışmalarında Ortaya Çıkan Meseleler Üzerine Düşünceler :

Yukarıki satırlarda, her iki tarafın görüşlerini vermeğe uğraştık. Onların kelimelerini, her zaman kullanılmadık ise de, ana fikirlerini, noksatsız aktarmağa uğraştık. Deyiş biçimi onların olmasa bile, fikirler tamamile onlarındır.

Şimdi, hasıl olan bu tablo üzerinde neler düşünölebileceğini açıklamaya sıra gelmiştir. Ortaya çıkan meselelerin hiç birisi yeni değildir. Fakat bunların her ortaya çıkışlarında, hiç olmazsa, onlar üzerinde yeniden teemmül imkânları da doğuyor. Biz, mütalaalarımızı, bir tekrar almaktan kurtarmağa uğraşacak ve ancak yeni bir fikrî muhteva unsuru yakaladığımız zaman konuşacağız.

I — Bağımsız Adalet ve Hür Basının Şartları :

D. P. Memlekette bağımsız adaletin, hür basının varlığını ileri sürüyor ve ayrıca hür basının sorumluluk duygusunun yokluğundan şikayet ediyor. Fakat bu şikayetlere, hem bağımsız adaletin şartları üzerinde, hem de hür basının şartları üzerinde bir tartışmayı kabul refakat etmeli idi. Etmiyor. Ancak ve ancak «İşte yazıyorlar ya» dan ibaret bir delil ileri sürülüyor.

Bu noktada durmak lazım : Bir kere Türk basınının bir şeyler yazabildiği bir gerçektir. Bu ; Basının kendi kendine açtığı bir hürriyet savaşında elde ettiği bir sonuçtur. Fakat bu yazış hala ve hala, büyük riskleri davet etmekten kurtulamamıştır.

Bir çok şeyleri yazabilen basından bahsedildiği zaman, bu, riskler içinde yazabilen bir basın değildir, serbest yazma rejimi içinde bulunan bir basındır.

Bu arada, D. P. nin basından bir şikâyetini daha gördük : D. P. ye göre basın, iktisadi hareketler karşısında ilgisizdir. Bu ilgisizliğini bir tarafsızlık olarak göstermektedir. Oysa ki, böyle bir ilgisizlik, tarafsızlık göstermesi mümkün ve doğru değildir. Basın, memleketin menfaatının gerektirdiğini yazmalıdır. Bu da, kalkınma olayı etrafında bir yayındır yoksa, tarafsızlık perdesi altında muhalefet hesabına çalışmak değildir.

Bize göre gerçek şudur : Basına, normal rejimi verilir. Bu, Türkiye için ; basın suçlarını seyyal unsurlardan kurtarıp, kesin ve açık unsurlar üzerine oturtmak ; gazete kapatmağa kadar giden ağır ceza sisteminden kaçmak ; teçhizat ve malzemeyi hükûmet inhisarlarında alakoymamak ; adil bir ilan rejimi bulmak ; basın hakimlerini mutlak bir teminata kavuştur-

maktır.» Bu rejim içinde basın kendi hareket hattını kendi çizer : İster taraflı, ister tarafsız, hattâ ister lakayt kalmak onun hakkıdır.

Memleket menfaatinin gerektirdiği yazının neden ibaret olduğunu tayine gelince : Bu, hiç şüphesiz, basının istediği olayı ele alabilmesi ve onu serbestce inceleyip developpe edebilmesindedir.

2 — Hürriyeti Getirenlere Karşı Yahut Bizzat Kendi Kendisine Karşı Hürriyet Savaşı :

Bu tartışmanın ortaya çıkardığı gerçeklerden biri de, hiç şüphesiz Türk Toplumunun, kendisine hürriyet getirenlere karşı - bir müddet sonra - tekrar bir hürriyet savaşını yürütmek zorunda kalışının nev'ima açıklanmasıdır.

Bu teşhisteki inceliği kavramak için biraz gayret gösterirsek, bunun şu demek olduğunu anlarız :

Bu yüzyılın başına gelinceye kadar, halka doğru yayılma istidadı olan bir gerçek hürriyet savaşı görmek pek mümkün değildir. Bu yüzyılın başına kadar yapılabilmiş olan daha çok bir liberal anayasalı menarşinin siyasî teşkilâtına ulaşabilmek gayretinden ibarettir. Vakıa Anayasalı bir devlet hayatına geçme hususunda ilk adımlar 1807 lerde atılmıştır. Fakat 1908 ihtilaline gelinceye kadar, Merkezîyetçi Mutlakîyet İktidarının karşısında, bir topyekun hürriyet problemi ile çıkmıştır. 1807 de, Merkezîyetçi Mutlakîyet İktidarının, halk gücüne de dayanması zorunu ortaya çıkarmıştır. 1839 da, bu iktidarın, teb'anın hukuku gibi bir beşeri esasla çevrilmesi gerçekleşmiştir. 1876 da, Merkezîyetçi Mutlakîyet İktidarının inhisarına son verilmiş, «Siyasi İktidar» a, halkın ortaklığı usulü konmuştur.

Fakat, bütün bu gerçekleştirmeler, çok dar bir siyasî kategorinin gayreti, desteği, gücü ile mümkün olabilmıştır.

Fakat hemen 1877 de tekrar başlayan Merkezîyetçi Mutlakîyet Otoritarzanizmi karşısında, Liberal Düşünce, Genç Türk Hareketini kitlenin daha derin kademelerine kadar indirmek zorununu duymuştur. 1908 İhtilali, Liberal düşüncenin sivil halka ve bir çeşit halk teşekkülü olan orduya az - çok - yayılmasının ifadesidir ve artık sadece, siyasî iktidarın icralarına halk ortaklığını göstermez; her türlü merkezîyetçi mutlakîyet sultasına karşı, - muhtevası pek seçik, pek belli olma da - mücerret bir «hürriyet fikri» nin dikilişini gösterir.

Bir kelime ile, 1908 İhtilali, bir sivil İhtilal teşkilatı - İttihat ve Terakki Partisi - ile Rumelinde bazı ordu kademelerinden ibaret bir «halk

gücü» ne dayanarak, halka bir mücerret hürriyet getirme hareketi olmuştur.

Fakat, bu hareket, ömrünü liberal karakterinden her gün birazını kaydederek, bir sıkı rejimi halinde sürdürmüş ve sona erdirmiştir.

1919 lardan itibaren; «Kuvayi Milliyeyi âmil ve Milli İradeyi hakim» kılma formülü gibi, bir demokratik prensipten hareket eden; siyasî iktidarın icrasına Hilafet ve Saltanat Makamının ortaklığını dahi bertaraf ederek, siyasî iktidarın icrasını ve bu icranın da kontrolünü halk temsilcilerine hasreden yeni ihtilâl de, hem dış hem de içte, iktidar mutlakiyetine karşı gene bir «hürriyet ihtilâli» idi.

Fakat, türlü tarihi, siyasî ve sosyal oluşların sevki ile, o da; prensiplerindeki demokratik idrake, yapısındaki demokratik karaktere rağmen, gittikçe siyasîlik kontrolünden kaçan bir iktidar temerküzüne ve mutlakiyetine kaymıştır.

İşte D. P. Liderinin C. H. P. yi itham ederken «memleket vaktile, insan hakları çerçevesi içindeki hürriyetlerini almak için, yıllarca, şimdi bu hürriyetleri ileri sürenlere - C. H. P. ye - karşı savaşmıştı» derken onun bu sözünü, ancak yukarıda anlattığımız anlamda anlamak gerekir. Ve tabii şu anlamda olmak üzere tamamlamak gerekir :

1945 lerden itibaren de : Önce siyasî ve sosyal reformlar yapmak, sonra da, bunları korumak zorunları dolayısı ile - biraz da, İkinci Dünya harbinden önce mesafe ve iklim kazanan Avrupadaki totaliter akışının etkisi altında kalmak suretile ve parti disiplini yolu ile, iktidarın icrasının kontrolünden sıyrılan C. H. P. İktidar temerküzü ve mutlakiyetine karşı, bir yeni hareket - D. P. hareketi -, gene bir «hürriyetleri sağlama ve devamını garanti altına alma kansız ihtilali» ni yapmıştır.

İşte burada, muhakeme gayri ihtiyari şu izah halkasında duraklar gibi oluyor : Hürriyetleri sağlama ve siyasî, hukukî, fiilî, müessir garantiler altında geliştirme hareketi olan bu hareket de, çok partili şekle rağmen gene de rolünü oynayan parti disiplini yolu ile, bir yeni iktidar temerküzüne ve mutlakiyetine doğru kayma istidadı göstermiyor mu ?

Siyasî iktidarın, her türlü icrasının siyasî ve hukukî yollarda kontrolü müesseseleri mevcut olmadıkça; hürriyetlerin, siyasî, hukukî, fiilî, müessir garantileri de mevcut olmadıkça, iktidar temerküzüne ve mutlakiyetine giden yollar daima açık duracaktır.

Bu yollar açık durdukça da, bir zaman sonra, vaktile hürriyet savaşı yapmış olanlara karşı yeni hürriyet savaşları müşahade etmekten uzak

kalamıyacağız. Bunun artık, şu gurubun, öteki gurup ile savaşı değil; Türk milletinin, kendi içinde, kendi hürriyeti için, bizzat kendisi ile savaşı saymak gerekecektir.

Bu savaşı; her türlü halk kademeleri, o geniş hürriyet anlayışı ile doluncaya ve o oyunu, basit, günlük, geçici tavizlere yatırmamayı gerçekten öğreninceye kadar sürecektir.

3 — Meclis İçi Faaliyeti Düzenleme :

Tartışmanın Meclis ile ilgili yönünde de, bir-iki enteresan fikre rastlıyoruz : Bunlardan ilk ikisi; Muhalefetin «Meclis işlere el koymalıdır» iddiası ile, İktidarın da buna karşılık ileri sürdüğü «Muhalefet Meclise saygı göstermelidir» iddiasıdır.

Bu iki iddianın ikisi de Milli savaş yıllarından gelen iki fikri, iki geleneği ifade eder.

Gerçekten Türk Parlâmentolu siyasi hayatı, 1920 yıllarından itibaren enteresan bir safhaya girmiştir. O zamana kadar, 1876 Anayasasının altında, bir Parlâmanter Manarşi uygulanmıştı. Bu, Türkiye için, siyasi iktidarın, halk temsilcileri ile Halife - Sultan arasında paylaşılması rejimi, ortaklaşa uygulanması sistemidir.

1919 Mayısından itibaren tamamen ayrı bir sistemin ilk fikirleri ortaya çıkmaya başladı. Milli irade esasında, Saltanatsız, Hilafetsiz bir demokrasi espirisi içinde bir Cumhuriyet.. Bu Cumhuriyet, daha adı açıklanamadığı zamanlarda bile her iktidarın üstünde olan, bütün meseleleri kendi teemmül ve tetkikinden geçiren bir Meclis ile başlamış ve gelişmiştir. Öyle ki, ne «melhame - i - kübra», sayılan Sakarya Savaşları sırasında, ne harple kazanılan hayat hakkının sulh masasında teyidi savaşı olan Lozan günlerinde, Milli kadere taalluk eden her hususun bu Meclisin teemmül ve tetkiklerinden dışarda kaldığı görülmüştür. Ve böylece, Meclisin her işe el koyup yapıcı gücünü gerçekleştirmesi geleneği kurulmuştur. Bunun yanında Meclise saygı geleneği de kurulmuştur. Ve çünkü Meclis, ancak kendisine duyulan bir gerçek saygıdan gelen bir prestijle gürenini görebilmiştir.

Fakat, sonraki yıllarda, Meclisin hukuki ve nazari sistem bakımından haiz olduğu bu müstesna duruma, bu nazari ve hukuki temelinde dokunulmamakla beraber, siyasi iktidarın bilfiil icrasında hükümet nüfuzunun payı artmıştır. Öyle ki, siyasî iktidarın icrası, rejiminin kurucuları ve koruyucuları olan dar bir oligarşinin elinde kalmıştır. Yalnız, burada dikkat edilecek nokta şudur : Rejimin demokratik gelişmesini sağlayacak unsurlarına dokunulmamıştır. Bu yüzden ki, 1945 lerden sonra, çok partili ve kontrollü demokrasi hayatına geçmek mümkün olmuştur.

Fakat bu gelişme çizgisini de bu sefer, çok partili demokraside iktidarın muhafaza savaşının yol açtığı iktidarın temerküzü olayı engelledi. Bu yüzdendir ki - ve ne garip tecellidir ki - Meclisin bütün memleket işlerine el koyması usulünün başlamasından 38 yıl sonra, halâ «Meclis işlere el koymalıdır» deniyor.

Evet, el koymalıdır : Çünkü, madem devletin; karar sür'ati, icra kesinliği istiyen zaruretleri, Meclisin, işleri eli altında tutup kontrol etmesi esasını gevşetmiştir. Bir modern demokraside, hem bir modern icra kuvveti zarureti, hem de, en büyük temsil organının hakimiyetini telif gerekir.

Tartışmanın Meclis ile ilgili yönünde ortaya çıkan ikinci fikri, mürakabe fazifesi üzerinedir : D. P. Liderine göre, Muhalefet, mürakabe inhisarına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Oysa ki, bu doğru değildir, mürakabe partisi diye bir parti yoktur. Siyasi literatürde, böyle bir söze rastlanamaz.

Evet bir partinin mürakabe tekeline sahip olduğu fikri doğru değildir. Çünkü, her şeyden önce türlü mürakabeler, türlü mürakabe çevreleri, bu çevrelerde mürakabe fonksiyonu gören türlü teşekküller, organlar, tesisler vardı bir demokraside... Meclis de, ancak, bu mürakabe çevrelerinden biridir, ve bu çevrede mürakabe fonksiyonunun baş görevlisi ve müessiri, hiç şüphesiz Muhalefettir : Hele Meclisin bir parti çoğunluğu altında kaldığı ülkelerde... Çünkü, buralarda Meclis iktidar partisinin teşrii plânda ifadesi, hükûmet de, icra plânında ifadesi haline gelmiştir. Binaenaleyh bir bütün halinde Meclis Mürakabesi, sadece XIX. yüzyıl parlamantarizminden kalma bir nazari fikirden ibaret kalmıştır. Ve gerçekte, Meclis çevresindeki mürakabe, muhalefetin bir fonksiyonu haline gelmiştir. Yanlız bu mürakabe bir anlamı da değiştirmiştir. Aynı zamanda yol da değiştirmiştir. Şöyle ki : artık mürakabe, hükümeti doğrudan doğruya sorumlu kılma anlamını kaybetmiştir; siyasi iktidarın her icrasının, Meclis içinde muhalefetin serbest tetkik, tahkik, tahlil ve tefsirinden geçmesi fonksiyonu halini almıştır. Bir demokrasiden bahsedebilmek için, Meclis içi faaliyetin bu esasa göre düzenlenmesine kesin bir zorun vardır.

4 — Aydınlatma Aracı Olacak Radyo :

Tartışma gösteriyor ki, Muhalefet radyodan şikayetçi : Seçimlerde haksız yayın yaptığından; C. H. P. Liderlerine ve milyonlarca yurttaşa kötü sözler söylediğinden... Türk milleti buna tahammül etmez.

İktidar da kararlı : Muhalefet bu nifak ve anarşi davrasınında devam ettikçe, Radyo da bu biçim yayına devam edecektir. Çünkü radyo, bir aydınlatma aracıdır ve bu biçim yayın da, bir uyarma ve aydınlatma yayınıdır.

Demek, şimdiki radyo rejimi, bir tek taraflı işletmenin rejimidir : Muhalefetin düzensizliklerine karşı İktidarın bir nefis koruma aracı; Muhalefetin uyandırdığı anarşi ve ihtilal havasını, yurttaşlara gerçeği anlatmak suretile dağıtmak için gerçeği yayma aracı....

Bir kelime ile, Muhalefetin, gerçek dışına sürüklediği yurttaşları gerçeğe ulaştırmak için aydınlatma ve uyarma aracı...

Fakat bu; siyaset kademelerinin takdirleri dışında kalan bir objektif radyo rejimi teşkil etmemek; tersine İktidara geniş bir takdir hakkı veren bir sübjektif rejim kurmaktır. Zira; burada, Muhalefetin yarattığı, yaratacağı düzensizliği, anarşi ve ihtilal havasını, ancak ve ancak, İktidarın bizzat kendisi takdir edecektir. O, böyle bir siyasi renkte takdirde bulunurken, tam gerçeğin üzerinde, tam müsbetin üzerinde bulunduğu, kim, nasıl temin edecektir?...

Sonra, yurttaşları aydınlatmanın yolunu da, şu demokratik yoldan başka yerde arayamayız : Bütün fikri yayma araçlarının bir serbestlik ve eşitlik içinde çalışması ve yurttaşların da, bu yayın araçlarından serbestlik ve eşitlik içinde yararlanması...

Bir fikri yayma aracı olan radyonun da, siyasi oluşun her yönü hakkında bilgi veren, siyasi realiteyi tümü ile aksettiren bir araç halinde kullanılması gerekir...

Sonuç : Şiddete Gidebilmek İçin Demokratik Yoldan Yararlanmanın İmkânı Üzerinde Düşünceler :

Bu tartışma, Muhalefetin kafasında şu düğümü yaratmıştır : D. P. Lideri, şiddet tedbirlerine gitmek istiyor. Ama, bunun, demokratik yoldan, demokratik rejimin imkânlarından yararlanarak gerçekleştirmek istiyor. Fakat bunda da başarıya ulaşmıyacaktır.

Biz, Muhalefeti, bu yorumunda, ya da kuşkusunda bırakıp, ileri sürdüğü ihtimalin kesinleşme imkânı üzerinde duralım :

Demokratik yoldan ve rejimden, demokrasiye aykırı bir amaca ulaşmak için yararlanmak ve sonunda demokrasiyi bertaraf etmek mümkündür; mümkün olmuştur. Tarihe, kısaca bir bakış, bunun böylede olabileceğini gösterir :

1789, un, milli hakimiyet ve onun uygulanma şekli olan demokratik düzenine rağmen, bir kaç yıl içinde şiddete ve otariter espiiriye dayanan bir rejim, geri gelmiştir.

Fransa, 1789 dan 1871 lere kadar otariter ve liberal rejimlerin geliş ve gidişlerine sahne olmuştur.

Birinci Dünya Harbinden sonra, başta Almanya olmak üzere, bazı Doğu ve Orta Avrupa Memleketlerine, demokratik Anayasalar ve rejimler gelmiştir. Fakat bu rejimler totaliter idareye geçmek isteyenlere, ancak, bir köprü hizmeti görmüştür. İtalya, bunun bir başka misalini vermiştir. İspanyada da, demokratik bir Anayasa ve sistem, bir diktatoryada sona ermiştir.

Demokratik Anayasa ve şekli demokratik sistemlerin, kendilerini geliştirecek yerde, demokrasi dışı rejimlere bir köprü görevi görmelerinin sebebi - hepsinin müşterek bir sebebi vardır - : Bir demokratik anayasaya ve onun şeklen kurduğu bir demokratik mekanizmaya rağmen; halkın, büyük kitlenin, demokratik ideale, demokratik fikre, gerçekten ulaşmış olması...

Türkiye'ye gelince : 1807 siyasi İktidara, ilahi destekten gayri bir beşeri destek fikrini getirdiği halde, Sultanın, «hiç bir beşeri desteğe muhtaç olmayan hukuki hükümransı» anlayışı galip gelmiştir. Çünkü, kitlede, ancak bu anlayışla doludur.

1839; siyasi iktidarın, dinden gayri bir beşeri esas ile bağlanması fikrini ve bu fikrin uygulanmasını mümkün kılacak bir liberal devlet ve otarite anlamını getirdiği halde, koyu mutlakiyet şekline devam edilmiştir. Çünkü, Koca Reşit Paşanın çok dar çevresinden geri kalan bütün kitle, bu insan hakları fikrini ve liberal devlet anlayışını kavramaktan çok uzaktaki idi.

1856 İslahatının Âli ve Fuat Paşaları da, böyle bir azlığın azlığı halinde kaldıkları içindir ki, Avrupayı kaplıyan Liberal devlet ve otarite fikrinin gerektirdiği düzeni getirememişler ve Hilafet ve Saltanat Makamı, bir Abdülaziz otaritaryanizmine sahne olmuştur.

1876 nın Mithat Paşası ve onun Genç Türkleri de, bir, «bir avuçluk hacim» i aşip, memleket ölçüsünde bir meşruti fikir hareketi olamadıkları içindir ki, Kanun-u Esasî rafta ve Mithat Paşa'nın son nefesi de Taif Zindanında kalmıştır.

Fakat 1807 Sened-i - İttifak'ından beri geçen süre içinde, geçeri esasa dayanan bir anayasalı liberal hareket - demokratlaşma hareketi - daha geniş kitlelere ve bir çeşit halk kuruluşu olan orduya yayıldığı için - ve bunun sonucu olarak daha geniş bir sosyal desteğe kavuştuğu için, 1908 İhtilalinin demokratik müesseseleri, türlü ters akımların zorlamalarına rağmen ortadan kaldırılamamıştır. Ama, o büyük halk kitlesi; aydın,

sihhatli, ileri liberal fikirlerle siyaset sahnesinde yer alıp, gelişme hareketine kendi tesirini katamadığı içindir ki, hürriyeti getirenler, hürriyet prensibi ile iktidar arzusu karşılaştığı zaman, sürekli sıkı yönetim rejimlerine ve hükümet darbelerine baş vurmaktan çekinmemişlerdir.

1919 - 1924 İhtilalcileri ile onların, içinden çıktıkları sosyal ve siyasi vasatın tahliline gelince : 19 - 24 İhtilâlcileri; Halk egemenliği, siyasi iktidarın münhasıran halk temsilinden çıkan organlarca icrası ve hükümet icraatının da, bir siyasi ve hukuki kontrole tabi olması usulünü koymuşlardır.

Bu ihtilal; ilk defadır ki :

a — Hilafet ve Saltanat müessesesinden ötede, yani siyasetten bağımsız;

b — Kapitülasyonlardan ve yarı müstemleke olmaktan ırak, yani iktisaden de bağımsız;

c — Geri, muhafazacı, dinci kuvvetlerin sosyal yaşayışın her yönüne empoze ettikleri kontrolden kurtulmuş, yani sosyalman da bağımsız bir içtimai kitleye ve onun siyasi ifadesi olan, bir demokratik laik Cumhuriyete varmıştı.

Fakat, onlar da, tek partiden ileri gidememiş ve bu tek parti yolu ile, kuvvetli bir iktidar temerküzüne düşmekten kurtulamamışlardır. Çünkü bu yeni Cumhuriyetin kuruluşundaki halkçı karaktere ve onun, ancak ve ancak halk gücüne dayanması prensibine rağmen, onun gerçekten dayanağı olan halk, - o büyük kitle - kurduğu demokratik ve laik Cumhuriyetin fikri dayanağı olacak olan demokrasi ideali ve demokrasi fikri ile, tamamiyle dolu olamamıştır ve bu yüzden, kendisinin yarattığı ve idaresini kendi içinden çıkarttığı halk temsilcilerine emanet ettiği Cumhuriyeti, tam anlamı ve şartları ile var olan bir hukuk devletine irca edememiştir.

Onbeş yıla yaklaşan son savaşa gelince : İşte bu demokratik prensibe dayanarak demokratik eşkâli ile kurulan Cumhuriyetimizi; işleyişinde musap olduğu iktidar temerküzünden ve onun sonucu olan mutlakiyetten kurtarıp hukuk devleti liberalizmine irca savaşdır.

Bu savaşın bir hamlede mutlak başarıya varmamasının sebebini, gene büyük kitlenin demokratik ideal ve fikir ile, gereği kadar yaygın ve derin olarak dolamamış olması ile izah edebiliriz. Fakat onun, türlü sosyal ve siyasi darbelerle bir mutlak şiddet rejimine gitmesini önleyecek olan gerçek engel de gene bu demokratik ideal ve fikrin, tarihimizde şimdiye kadar görülmemiş ölçüde halk şuuruna sızması ve orada yerleşmiş

olmasıdır. Sosyemiz, her halde, demokratik ideal ve fikir ile gittikçe daha geniş ölçüde dolma istikametinde gelişiyor. Binaenaleyh, onun normal içtimai ve siyasi terakki istikametinden şiddet yolları ile döndürmeği, hiç bir devrin iktidarı da, muhalefeti de başaramıyacaktır.

II — D. P. Liderinin Müşahadeleri ve Ortaya Koyduğu Bazı Meseleler Üzerine Düşünceler :

Bu tartışmada, D. P. Lideri sırf kendine mahsus bazı müşahadelere, teşhis ve hükümlere varmış. Bunların, günümüzün siyasi şartlarını aksettiren yönleri var. Üzerinde durulması gerekir :

I — Aşırı Hürriyet, Soysuzlaşmış Demokrasi Üzerine :

D. P. Lideri, C. H. P. yi, bir aşırı hürriyet isteği gütmekle ve bunun sonucu olarak da, demokrasiyi soysuzlaşmağa sevk etmekle itham ediyor. Bunlar; eskimiş, uygulanırsa zarar verecek iddialardır. Oysa ki, aşırı hürriyetin tahribatına yol açmamak gerekir. Kaldı ki, C. H. P. bu iddiasında samimi değildir. Çünkü, ömrü boyunca, dış tehlikeleri ileri sürerek, tek parti - tek millet - tek şef idaresi ileri sürmüştür.

Bu teşhis ve hükmün gerçeğini araştırmak gerekir. Bizce — Bu sahifelerin imkânları içinde — durum şudur :

1919 da başlayan bir millî ihtilal, yukarki satırlarda da anlatıldığı üzere, siyaseten, iktisaden, sosyalman bağımsız bir sosyetenin halk gücüne, halk iradesine dayanan demokratik yapılı devletini kurmuştur. Bu devlette, sonradan adı C. H. P. olan bir siyasî kadro siyasi iktidarın icrası olayına hakim olmuştur.

İşte, bu siyasi kadronun türlü kurultaylarında, zaman - zaman bir parti - hükümet - devlet fikri üzerinde durulduğu olmuştur. Fakat bu, kompleks bir akımın etkisi ile olmuştur. Şöyle ki :

1919 - 1924 devresi : Millî İrade ve siyasi iktidarın mutlak kontrolü esasına dayanan bir demokratik devlet kurma hareketidir.

1924 - 1928 devresi : İktisadî ve bilhassa gerici, muhafazacı, dinci kuvvetlerin tahakkümü karşısında sosyal bağımsızlığı elde etmek için yapılan devrimler safhasıdır. Siyasi alanda kendini kuvvetle hissettiren iktidar temerküzü olayı, bu devrede tek partiyi ve onun Liderlerini empoze etmiştir.

1928 - 1938 arası, devrimlerin yerleşmesi devri olarak, iktidarın devrim kadrosu olan tek partide kuvvetle temerküzü olayında mahzur görül-

meme devridir. Doğuda, Batıda dinci isyanlar ve menfi hareketler, çok partili demokrasi hayatına, siyasi iktidarın, siyaseten ve hukuken kontrolü hayatına geçiş tecrübelerini akim bırakmıştır.

1938 - 1945 : Harbe gidiş ve harp devresidir.

İşte bilhassa bu devreye geçişten önceki yıllarda, Batı Dünyasında da kendini empoze eden totalitaryanizmin etkisinin serpintileri, Parti-Hükümet - Devlet ayniyeti görüşünü tartışma konusu etmiştir. Tek partinin türlü kurultaylarında bunun medhini yapanlar ve böyle bir totalitaryanizmi gerçekleştirmek isteyenler olmuştur.

Fakat, o zaman hakim olan Tek Partili rejimin muhafızı olan Liderler, 1939 Harbinden oldukça önce, Türk Devletinin içtimai terakki istikametini 1919 dan beri çizilen yoldan saptırmamak için, Batı demokrasilerinin yanına gitmişlerdir : Atatürkün, İngiliz Hanedanını kabulü, Roosevelt ile dostça ilintiler kurma teşebbüsü, Milletler Cemiyetinde Batı Demokrasileri yanında yer alarak 1936 sanksiyonlarına katılma ve nihayet, Akdeniz Paktının imzalanması...

Bu devrede, vakıa, demokratik sosyetenin şeklen mevcut baş noksanı olan Çok Partili devreye geçme mümkün olamamıştır; fakat partinin türlü aktif kademelerinde, türlü fikir kademelerinde hasıl olan otaritaryanizm cereyanının, gelecekte, çok partili ve kontrollü hayatı imkânsız kılacak bir gelişme kazanmasına da yol açılmamıştır. Ve işte bu sayededir ki, 1945 lerden sonra, çok parti esasında ve siyasi iktidarın her türlü siyasi ve hukuki yollarla kontrolü anlamında bir yeni gelişme safhasına geçmek mümkün olmuştur.

Onbeş yıla yaklaşan bu son devrede, çok partili hayatın kendini kabul ettirdiği söylenebilir; fakat, siyasi iktidarın icrasının her türlü siyasi ve hukuki yolla kontrol altına alınarak, bir iktidar partisi mutlakiyetine düşülmekten kurtulduğu pek söylenemez.

Şimdi Türk Milleti kendi kendisi ile, bu merhaleye ulaşma savaşı yapmaktadır. Bu, sosyolojik anlamı ile, D. P. - C. H. P. nin iktidar savaşı değildir, Türk Milletinin siyasi iktidar olayını bir hukuk temeline dayatarak, icrasının her safhasını da kontrol vetiresi ve müeyyidesi altına alma çabasıdır. O, bu çaba içinde iken, üzerine tarihi sorumluluk almış olan şahıs ve gurupların, - sürüstinalinden korkarak - hürriyeti esirgeme-leri, onun ıstırabını çoğaltmak, alın terini artırmaktan başka bir sonuç vermez.

2 — Bir Demokraside Hesap Verme Meselesi Üzerine :

D. P. Liderinin müşahedelerinden biri de, C. H. P. nin iktidara geldiği zaman, etkileri geriye giden kanunlarla, hukuk dışılı, sehpalı bir hesap sorma devresi açacağı hususundadır. Siyasî hayatımızın son birkaç yılı içinde, D. P. saflarında böyle bir endişenin hüküm sürmekte olduğu hakkında bir inanç vardır, D. P. Liderinin bu tartışma sonunda ileri sürdüğü görüşlerden birinin de bu endişe üzerinde olduğunu görüyoruz.

Biz, şahsen, bu endişenin, bir gerçeğin ifadesi olduğunu sanmıyoruz. Biz de iç politika alanında siyasi iktidar olayı ile ilintili her gelişmeyi yakından izliyoruz. Böyle bir endişeye gerçekten yer verecek belirlere rastlamadık doğrusu. Biz, yazıya vurulmuş, resmiyet kazanmış beyan ve davranışları izliyor ve bunları yorumluyoruz. Bunlar arasında, etkileri geriye giden kanunlarla, sehpalı bir hesap ameliyesine oturulacağını telmih edenlere rastlamadık. C. H. P. çevreleri; açığa ve yazıya vurulmuş, resmiyet kazanmış beyan ve davranışlar dışında, özel ve alttan alta bildirilerle böyle bir niyetleri de olduğunu söylüyorlarsa, onu da bilemeyiz doğrusu.... Çünkü, gerçek Üniversite çevrelerinin, aktif siyasi çevrelerle ilişkileri; hiç bir devrede olmadığı, hiç bir gerçek hürriyet ve şahsi düşüncelere saygı rejimindede olamayacağı derecede kesiktir :

Üniversite çevreleri; öğretim içi, öğretim dışı ilmî çalışmalarında, yersiz ve indi kuşkuyla hükümet tarafından lüzumsuz yere rahatsız edilmemeleri için, ya da, gene yersiz ve indi yorumlarla hükümetin adamı gibi gösterilmemeleri için, her iki tarafın aktif siyasi çevreleri ile temas aramamaktadır. Her iki taraf da, kendi adamı olamayacağını hissettiği, kendine büyük bir oy ağırlığı getirmeyeceğini gördüğü zaman, Üniversite çevreleri ile temas aramamaktadır. Bu yüzden, bazan, alel'ade dedi-kodu mahiyetini aşarak siyasi niyet ve davranışlardan izveren «informel» yorum kaynaklarından habersiz, bildiğimiz, ancak, resmen partileri ilzam eden oluşlardır. Ve bunlar arasında da, etkisi geriye giden kanunlarla sehpalı hesap sorma niyetlerini açığa vuranına rastlamadık.

Bununla beraber, bir demokraside hesap sorma keyfiyeti üzerinde durabiliriz.

i — Hesap sormanın yeri : D. P. Liderinin haklı olarak işaret ettiği gibi, hesap ancak, onu sormağa yetkili organlar önünde sorulabilir. Bunlar da, Meclis, Encümenleri, malî ve cezaî sorumluluk gerektiren hallerde kaza mercileri, Yüce Divan'dır.

Bu arada, halk efkarı önünde de hesapların görülmesine engel bir husus yoktur. Hemen sonucunu veren müessiriyetler değil, uzun vadeli müessiriyetler arandığı zaman bu usule de baş vurabilirler.

ii — Hesap sormanın araçları : Soru, gensoru, Meclis koğuşturmasıdır. Halk önünde delillere dayanan bir tartışma da, bir hesap sorma aracı olabilir.

iii — Hesap sormanın müeyyidesi : Esas itibarile siyasidir. Gereken hallerde medenî ve cezaî sorumluluk da yüklenebilir. Nihai müeyyide, seçimlerde kamu oyunun güvenini kaybetmektir.

Binaenaleyh, bir demokrasinin normal hayat akışı içinde, seçimden aldığı yetki ile, bir vakitler siyasi iktidarı kullanmış olanlar için, fevkalâde mahkemeler kurmağa lüzum ve imkan yoktur. Keza hukuka bağlı bir ülkede, etkisi geriye giden kanunlar ile, yeni suç ve suçluluklar, yeni cezalar koymağa da lüzum ve imkan yoktur.

Yalnız, burada, karşımıza şöyle bir mesele çıkıyor : Bir iktidar zamanında tekemmül etmiş olan suç ve suçluluk - medeni ve cezai anlamdaki sorumluluk açığa vurulmamış, gizlenmişse, bu, bir sonraki iktidar zamanında bahis konusu edilebilir mi ? Zaman aşımı süresi içinde herhangi bir suç ve suçluluğu izlemek imkanı elbette vardır.

Bu mütalâaya şunu da eklemek gerekir : Bir hükümeti, yetkili Meclis devirmedikçe - yani o Meclisteki hükümet çoğunluğu teşebbüsü ele alıp devirmedikçe - son merci olan halk da, o Meclisi yani aradaki hükümet çoğunluğunu devirmedikçe - hükümet ve Gurubu için, siyasi sorumluluk bahis konusu olamaz. Bu sorumluluklar tahakkuk ettikten sonra da, siyasi fiiller ve tasarruflar için, bu siyasi sorumluluğa ek olarak, bir başka sorumluluk, - etkileri geriye giden kanunlarla sehpalı sorumluluk dahi - bahis konusu edilemez.

3 — Vatan Cephesi Üzerine :

1958 yaz ayları, Türk iç siyaset münasebetlerinde, adeta tuhaf tecellilere sahne oldu :

i — Nasafet dairesinde hak elde etme esasında uzlaşamıyan, fedakârlığı karşısındakinden bekliyen iki parti — C. H. P. ile Hür. P. — nihayet işbirliği maksadı ile birleştiler. Ve bu birleşmeden de aldığı hızla C. H. P.; tarafsız idare, bağımsız adalet, hür basın, isnatlar savurmıyan tarafsız radyo, seçim güvenliği, eşit muamele görme, Meclis içi münasebetlerin düzenlenmesi, iktisadî ve siyasî konularda hükümetten hesap sorulması konularında dilek ileri süren, araştıran, tatmin olmak istiyen bir eda ile konuşmağa başladı : İşbirliği politikasının taktiği ve meseleleri bunlar oldu.

Buna karşılık D. P. de, Muhalefetin ileri sürdüğü ve iç huzurun sağ-

lanması için tatmininde ısrar ettiği konuları; bunlara esasında samimi olarak inanmamış olanlar tarafından, demokrasiyi soysuzlaştırarak, seçime uğramadan iktidara gitme aracı olarak kullanılan aşırı ve zararlı istekler saymıştır. Ve bu konuların dürtüklenmesi ile hasıl olan korku ve nifak havasını dağıtarak, iktisadî kalkınma hamlelerini desteklemeleri için herkesi «Vatan Cephesi» dediği bir hareket içinde birleşmeğe çağırmıştır. Bu Vatan Cephesinde sadık D. P. liler; gaflete ve aldatılmağa düşerek ondan ayrılmış eski D. P. liler; şimdiye kadar tarafsız kalmış olan, fakat olayların aldığı manzara karşısında, artık, tarafsız kalınamıyacağını idrak ederek D. P. ye katılma zaruretini kabul etmiş olanlar, kabul etmeleri gerekenler - ; ve nihayet, kendi partilerinin haksızlığını ve gafletini, menfî ve zararlı tutumunu görerek ondan soğuyan - soğuması gereken ve bilmukabele D. P. nin zaferini ve müsbet davranışını fark eden - fark etmesi gereken - muhalifler birleşeceklerdi. Bu suretle, tarafsızlık ya da muhalefet saflarında kalan uyanmamışların, gerçeğe erememişlerin potansiyel gücü azalacak, menfî rolleri de tesirsiz kalacaktır.

İşte bu Vatan Cephesi, önceleri, pek ciddiye alınmadı. Bizzat D. P. kademeleri bile ona pek önem vermediler. Serbest Basın ile tarafsızlar çevresinde, Vatan Cephesi konusu, zengin bir latife kaynağı oldu ancak..

Fakat, Radyonun, Vatan Cephesi temasını ısrarla işleyişi; D. P. kademelerinin de, yavaş yavaş fikri benimseyerek, teşkilat içinde onu müessir kılma gayreti göstermeleri; bu hareketin, sanıldığı kadar bir latife konusu olmadığını, D. P. lehine bir partiler arası dalgalanma yarattığını teslim zaruretini ortaya koymuştur.

Bize göre, bu hareket, telkin ısrarlarının, kitle üzerinde bir fikri ısrarla işlemenin, pek yabana atılamıyacak bir taktik olduğunu politikacılara isbat etmiştir.

Bununla beraber, fikri muhtevası dolgun olmayan kitle hareketlerine uzun bir müddet güvenilemeyeceğini de unutmamak gerekir. D. P. Liderleri, uyandırdıkları bu kitle hareketini iyice tahlil etme zorundadırlar. Eğer bu, bir hissi plânda nüfuz altında kalma hareketi ise, hissi dalgalanmaların kitlede bir geçici tesirden fazla etki yaratmadığı kaziyesinden hareketle, D. P. Liderler kademesinin, bu harekete, fazla güvenmeleri tavsiye edilebilir. Onları böyle bir muhakemeye sevkederken, şu noktayı göz önünde tutmalarını da tavsiye etmek mümkündür :

Radyonun bildirdiğine göre; eski D. P. lilerden ve muhalefet partilerinden, serbest vatandaşlar arasında Vatan Cephesine katılanlar çoktur. Milletvekillerinden de buraya katılanlar vardır.

Fakat gördüğümüze göre, bu cepheye memlekette fikir mihrakı olan

çevrelerden kimse katılmıyor. Keza, C. H. P. nin Liderler kademesinden de buraya geçenler yoktur. Hattâ, şimdi C. H. P. saflarında bulunan veya işbirliğine de katılmayıp aktif politikadan şimdilik uzaklaşmış gözükken eski D. P. Liderlerinden de, buraya dönenlere rastlanmıyor.

Bir bunun sebebini şöyle izah ediyoruz :

Bir kere, serbest fikir mihraklarından ve muhalefet saflarının liderler kademelerinden buraya geçişlerin olabilmesi için, Demokrasinin ve hürriyetin, Vatan Cephesi ile tam olarak gerçekleşebileceğine bu çevrelerde tam bir inanç olmalıdır. Yani, Vatan Cephesinde yaratılacak demokrasinin muhtevası ve yolu üzerinde D. P. sihhatli bir açıklama ve sağlam teminat gösterebilmelidir. Oysa ki bu yapılmamıştır.

Mustafa Kemal ve Anadolu ihtilalcileri 1919 ve ötesinde, hilafetsiz, saltanatsız bir demokratik devletin muhtevasını ve yolunu iyi gösterdikleri içindir ki, sağlam bir itibar görmüşlerdi. Onlar «Kuvayi Milliyeyi amil, milli iradeyi hakim» kılarsak vatan kurtulur, demokrasi kurulur, diyorlardı. Ve gösteriyorlardı ki; kuvayi milliyeyi amil ve milli iradeyi hakim kılmanın yolu da : Büyük Millet Meclisini kurmak, onu seçimlerle meydana getirmek, bütün iktidarları onda toplamak, onun içinde siyasi iktidarın bütün icaplarını kontrol etmek idi. Onlar, bu fikri muhtevayı iyi açıkladıkları ve ona inandırdıkları içindir ki; İttihat ve Terakkinin, Hürriyet ve İtilaf'ın, siyaset dışı ordu ileri kademelerinin, Umumî Harpteki küçük rütbeli yedek subaylık görevinden terhis edilmiş henüz partisiz aydınların kendilerine katılmalarını mümkün kılmışlardır.

Oysa ki, şimdi Vatan Cephesi açan D. P. nin demokrasi ve hürriyetin kurulması hususunda böyle açık, böyle seçik bir fikri muhteva ve onun gerçekleşme yolları gösterdiği yok. (Hattâ, «Hürriyet vardır, onu geliştirmeğe lüzum yoktur artık.» demeğe gelen bir davranış gösterip, daha fazla istekte bulunanların dileklerini — Partizan olmayan idare, bağımsız adalet, hür basın, seçim güvenliği, insan hakları serbestliği içinde bir hukuk devleti, Meclisin işlere el koyup mürakabe vazifesini tam yapabilmesi, radyo tarafsızlığı, gibi dileklerini — aşırı hürriyet isteği telâkki ettiği vakiasında ısrar ettiği var).

Sonra, eski D. P. Liderler kademesinden de buraya dönüşlerin olabilmesi için de bir şartın yerine gelmesi gerekir. Bu eski liderler, neden D. P. den ayrılma zorunda kalmışlardı ? Onlar, siyasi iktidarın icrasında, D. P. Merkezîyetçi oligarşisininin tâyin ettiği politikayı ve bu politikayı tayin ediş tarzını tasvip etmedikleri için ayrılmışlardır. Şimdi hukuki, siyasi, iktisadî alanda D. P. nin Merkezîyetçi oligarşisininin tâyin ettiği hatta bir değişiklik olmamıştır ki, bu eski liderler yuvaya dönebilsinler..

Bir de şu son noktanın mülâhaza edilmesi gerekir : Vatan Cephesi, adeta bir muhalefet bırakmıyacak tarzda, her kademeyi, her partiliyi her tarafsızı kendi safına çağırıyor. Bu hareket, diğer partiler karşısında ve tarafsızlar önünde D. P. yi kuvvetlendirme teşebbüsü değil; adeta diğer partilerin zararını, işe yaramazlığını tesbit ederek, herkesi bir tek teşekkülde toplama teşebbüsü gibi gözüküyor.

Lütfen dikkat edilsin, böyle bir hareket, bir çeşit siyasi tekçiliğe, siyasî tek kalıpcılığa doğru gidüş teşkil etmez mi ? Böyle bir tekçilik, böyle bir tek kalıpcılık da, çoğulcu (plüralist) bir toplum yapısını istilzam eden demokrasinin bizzat prensibinde ve tatbikatında nef edilmesi olmaz mı ?..

4 — Din ve Dünya İşlerinin Ayrımının Ölçüsü :

D. P. Liderinin bir müşahadesi de, şu noktada olmuştur : Din ve dünya işlerinin ayrımı pek ileri gitmiş ve bu da, memlekette bir vicdan tazyiki yaratmıştır.

Muhafazacı eğilimi önce moral, sonra da sosyal yaşayışın diğer yönlerinde tatmin etme görüşünün hareket noktasını ve mucib sebebini teşkil etmeğe istidadlı olan bu hükmü iyice mülâhazadan geçirmeliyiz.

Türk sosyetesinde, Batı Dünyasında olduğu gibi yeni siyasi sosyal ve ahlaki düşüncelerin ve müesseselerin meydana çıkmasına elvermemiş olan dinci kuvveti, devlet ve daha gerçek deyimi ile sosyete hayatına müessir olmaktan alakoyma anlamında olmak üzere din ve Dünya işlerini birbirinden Atatürk ayırmıştır. Bu hususta pek ileri gittiği katiyen ileri sürülemez. O, zamanın sosyal muayyeniyetlerinin gereğini yerine getirmiştir ancak. Yani : dini sosyal yaşayışın her yönünün müessiri olmaktan alakoymuş; yani, dinin hissi, bedii hayatımıza, serpuşumuza, kılığımıza, kıyafetimize, dilimize, alfabemize, gramerimize, karımıza, çocuğumuza, mirasımıza, sanayimize, ticaretimize karışmasını önlemiş...

Bunu sağlayabilmek için de, önce, devlet teşkilatı içinden dini çıkarmıştır... Bir medeni sosyetedeki esas olan budur :

Sosyal yaşayışın - siyasî yönü de dahil - her yönünü diniliğin kontrolünden kurtarmak için onu, - siyasi hayat da dahil - sosyal hayatın müessiri olmaktan çıkarmak, onu, medeni sosyetelerde dinin gerçek yeri olan ferdî vicdanlara bırakmak. Din ile dünya işlerinin ayrımının hem anlamı, hem ölçüsü budur. Bu ölçüyü kullanmazsak, yarım tedbirler almakla yetinirsek, dinin sosyeteyi - siyasi hayat safhası da dahil - tümü ile kontrolünün önüne geçemeyiz.

D. P. Liderinin müşahade ve beyanının «muhalif mevfumu» undan, ister istemez şu anlam da çıkıyor : Din ve dünya işlerinin ayrımında gi-

dilmiş olan o ileri yerden - vatandaş vicdanını uğradığı baskıdan kurtarmak için - geri gelinecek demek...

Bu ise, gene dini siyasi alana sokmağa varabilir. Çünkü : Atatürk ile kurulan laik sosyete düzenimizde, ibadet - gerçek şekil ve merasimleri içinde kalmak üzere - yasaklanmamıştır, ancak ve ancak, dinci kuvvetin kılığımızdan aile münasebetlerimize ve itaat edeceğimiz siyasi otoritenin menşei ve mahiyetini telakki tarzımıza kadar sosyal yaşayışın her yönünü kontrolü altına almasına yol açan imkânları, yolları, araçları bertaraf edilmiştir. Demek şimdi ulaşılan bu yerden geri gelinecek. Bu ise nasıl mümkün olabilir ?

i — Açıkça bir islam sosyetesini ve devleti fikrine dönerek... Yani, gene Şeyhülislâmlı, Şer'îye Vekâletli, Şer'î ahkâmli bir devlet yapısına dönüp, bu unsurlar ile müminlerin vicdanını huzura kavuşturma yoluna gidilebilir. Bu açıkça bir din devletidir, dinin siyaset alanına hakimiyeti şeklindedir.

ii — Yukarıki mütalâayı bir mübalaga sayanlar, ulaşılmış olan noktadan, kendilerince itidal noktası olacak olan yere geliş için başka ölçüler, formüller bulma zorundadır. Biz ne gibi ölçüler bulabileceklerini kestiremeyiz. Fakat, hangi ölçüyü bulurlarsa bulsunlar, «sosyal yaşayışın her yönünü dinci kuvvetlerin kontrolünden uzak tutma» anlamındaki laik siperden bir adım geri atıldı mı - meselâ şu masum ezanı Türkçe okuma spe-rinden bile geri çekilindi mi - dinci kuvvet, sosyal yaşayışın her yönünü eskisi gibi kontrolü altına almağa doğru akacaktır. Bu, siyasi iktidarın icrası olayı içinde yer alan teşekkülleri - yani devleti - dinci olmağa zorlar.

Hülasa, bu tartışmaların yapıldığı 1958 sonlarından beri yapılacak olan ancak ve ancak şudur: Din ile devlet ayrımı hususunda Atatürkün koyduğu ölçüyü gevşetmemek; yani dini, sosyal hayatın siyasi safhası da dahil - her yönünü (kılık kıyafetten tutun da, nikâha, mirasa murababa ahkâmı ile modern iktisadî oluşa kadar her safhasını) kontrolü ve hükmü altına almaktan alakoyunmak ve fakat ferdî vicdanlardaki yerine de dokunmamak...

5 — Siyasi İktidarın Demokratik Vetine İçinde Teşekkül ve İcrasının Gerçek Teminatı Üzerine :

Son bir nokta da şudur : D. P. Lideri C. H. P. nin Demokrat partiyi ellerinden gelmediği için dağıtamadığını söylemiştir.

İşte demokratik hayat içinde can alacak nokta burasıdır : Partilerin, siyasi iktidarı, mutlakiyet esaslarına göre değil, demokratik esaslara göre

icra zorunda kalmalıdır; devlet organlarını eline geçiren siyasetcilerin, siyasi iktidarı, demokratik vetire dışına çıkararak kullanmalarının ellerinden gelmemesi...

Türk Milletinin kendi - kendisi ile yaptığı, siyasi iktidarın meydana gelişini, uygulanması olayını demokratlaştırma savaşı, garip cilveler gösteriyor. Bu savaşın bir safhasında hürriyet şampiyonu olanlar, bir başka safhasında iktidar temerküzü ve mutlakiyeti usulünün uygulayıcısı oluyorlar. Bir safhada temerküz ve mutlakiyetin örneği gibi gösterilenler de bir başka safhada, rasyonalize bir iktidarın, siyasî ve hukukî kontrollü geniş hürriyetli bir hukuki düzenin şampiyonu oluyorlar.

Bu garip tecellinin içinde kendini empoze eden gerçek şudur : eski rolü ne olursa olsun, her hangi bir siyasi kuvvet unsurunun iktidarı elde ediş tarzı tam demokratik usul içinde olmalı ve siyasi iktidarı demokratik biçim ve muhteva dışında icra etmesi de mümkün olmamalıdır...

İşte, Türk Milletinin savaşı, bunun böyle olmasının gerçek teminatını arama savaşıdır.

Bu gerçek teminat da :

i — Serbest seçim,

ii — Uygulanacak siyasetin, Parti içinde, Meclis içinde yapılacak bir serbest tartışmadan çıkması;

iii — Siyasetin icrasının her safhasının da siyasi, idari, hukuki kontrolden geçmesi;

iv — İktidar temerküzüne ve iktidarın kontrol dışı icrasına karşı serbest müesseselerin — Basın, Üniversite ve onun içinde Akademik tahlil imkânı, muhalefet — yaşaması gibi hususlardır.

Bu hususların gerçek teminatı da : Kitlenin demokratik fikre ve müesseselere tam inanmasıdır. Yaz aylarında başlayıp sonbaharda da süren bu geniş tartışma, en aşağı kitlede bu inancın yayılmasına hizmet etmiştir.